

Σε αναζήτηση ειλικρινούς συναίνεσης

Κωνσταντίνος Θ. Γιαννακόπουλος *

Το πρόταγμα της ανάγκης μιας γενικής θεσμικής επανεκκίνησης μέσω μιας ευρείας συνταγματικής αναθεώρησης δεν είναι πειστικό. Προσπαθεί μάλλον να καλύψει το διαχρονικά χαμηλό επίπεδο λειτουργίας των κρατικών οργάνων, του οποίου το ισχύον Σύνταγμα δεν αποτελεί ούτε βασική αιτία ούτε αποτελεσματικό μέσο αντιμετώπισης.

Εξάλλου, ο αναθεωρητικός μαξιμαλισμός ενέχει τον κίνδυνο, εκτός από τη διόρθωση κάποιων αστοχιών, να προωθηθεί μια αδικαιολόγητη συρρίκνωση του θεσμικού πλούτου του ισχύοντος Συντάγματος.

Περαιτέρω, ο αναθεωρητικός οίστρος καλλιεργεί μια θεσμική εσωστρέφεια, ενώ, στο πλαίσιο του υφιστάμενου συνταγματικού πλουραλισμού, πιο κρίσιμη παραμένει η εξάντληση των προσπαθειών συνταγματικού επαναπροσδιορισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την κατεύθυνση της κατοχύρωσης μιας πολιτικής και κοινωνικής δημοκρατίας.

Σε κάθε περίπτωση, ιδιαίτερα αμφίβολο είναι εάν, σήμερα, μπορεί να συντρέξει η ειλικρινής συναίνεση που αποτελεί προϋπόθεση κάθε αναθεωρητικού διαβήματος και που, κατά το πνεύμα του Συντάγματος, πρέπει να είναι ευρεία και να παραμείνει σταθερή, σε δύο διαδοχικές Βουλές, τόσο ως προς την ανάγκη όσο και ως προς την κατεύθυνση της αναθεώρησης.

Τις σχετικές αμφιβολίες συντηρεί κυρίως ο διάχυτος αναθεωρητικός ριζοσπαστισμός, ενδεικτικές εκφάνσεις του οποίου αποτελούν τόσο οι προτάσεις συνταγματοποίησης των πιο ακραίων απορρυθμιστικών πολιτικών που ανέδειξε η διαχείριση της οικονομικής κρίσης όσο και η πρόταση διενέργειας ενός αμφίβολης συνταγματικότητας αναθεωρητικού δημοψηφίσματος.

Για την αναζήτηση της αναγκαίας ειλικρινούς συναίνεσης, το Σύνταγμα δεν αποκλείει διαδικασίες που καθιστούν τα διακυβεύματα μιας αναθεώρησης αντικείμενο διαβούλευσης στο πλαίσιο της «ανοικτής κοινωνίας των ερμηνευτών του Συντάγματος».

Αντίθετα, τέτοιες διαδικασίες συνιστούν χρήσιμους μηχανισμούς αντιστάθμισης της κρίσης της πολιτικής αντιπροσώπευσης. Κατά τούτο, όσο αντισυνταγματική θα ήταν η υποκατάσταση της προβλεπόμενης κοινοβουλευτικής διαδικασίας από δημοσκοπικού τύπου επικλήσεις της κοινής γνώμης, τόσο αντιπολιτικός είναι ο εκ των προτέρων χαρακτηρισμός ως συνταγματικού λαϊκισμού της οργάνωσης μιας διαδικασίας έκφρασης των αντιδράσεων της κοινωνίας των πολιτών.

Η ειλικρινής συναίνεση των πολιτικών αντιπροσώπων μπορεί να εξασφαλιστεί μέσω της δέσμευσης της Αναθεωρητικής Βουλής από τις ουσιαστικές κατευθύνσεις με τις οποίες η προηγούμενη Βουλή έχει τη δυνατότητα να συνοδεύσει την πρόταση συνταγματικής αναθεώρησης.

Άλλωστε, έχει προ πολλού ξεπεραστεί η παραδοσιακή αντίληψη σύμφωνα με την οποία, υπό κάθε εκδοχή, το περιεχόμενο της αναθεώρησης καθορίζεται, κατά τρόπο αποκλειστικό και αδέσμευτο, από την Αναθεωρητική Βουλή. Η αντίληψη αυτή, εγκλωβισμένη σε μια αμήχανη γραμματική προσέγγιση του Συντάγματος, αναπαρήγαγε μια πρόσληψη της αναθεωρητικής διαδικασίας ως πολιτικού στοιχήματος που οδηγεί σε ανορθολογικές ή ανειλικρινείς συμπεριφορές.

Διότι, δεν είναι ορθολογικό ένας πολιτικός φορέας να ψηφίσει στην πρώτη Βουλή μια πρόταση αναθεώρησης, αν δεν είναι σίγουρος ότι, στην επόμενη Αναθεωρητική Βουλή, θα έχει την κοινοβουλευτική δύναμη να συγκαθορίσει το περιεχόμενο της αναθεώρησης.

Αντιστρόφως, ένας πολιτικός φορέας που υπολογίζει ότι θα αποκτήσει τη σχετική κοινοβουλευτική δύναμη, έχει κίνητρο να επιχειρήσει να υπαρπάξει τη συναίνεση άλλων πολιτικών φορέων στην προτεινόμενη Βουλή, στοχεύοντας να καθορίσει μόνος του το περιεχόμενο της αναθεώρησης στην επόμενη Αναθεωρητική Βουλή. Ωστόσο, τέτοιες συμπεριφορές ουδόλως συνάδουν με το πνεύμα του Συντάγματος.

Αποτυπώνοντας το πνεύμα αυτό, η απόφαση 11/2003 του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου καθόρισε με ενάργεια τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η δέσμευση της Αναθεωρητικής από την προηγούμενη Βουλή μπορεί να καταστεί εφικτή και δικαστικά ελέγξιμη. Αρκεί η προτεινόμενη Βουλή να μην περιοριστεί μόνο σε αριθμητική αναφορά των προς αναθεώρηση συνταγματικών διατάξεων, αλλά να προσδιορίσει τις ουσιαστικές κατευθύνσεις του περιεχομένου της.

Ο δε προσδιορισμός αυτός πρέπει να περιληφθεί, κατά τρόπο ρητό και σαφή, και στο λεκτικό της τελικής απόφασης της Βουλής αυτής μετά τη διενέργεια των δύο ονομαστικών ψηφοφοριών.

Συνοψίζοντας, στην παρούσα συγκυρία, δεν είναι σκόπιμη μια συνταγματική αναθεώρηση. Αν, όμως, δρομολογηθεί η προβλεπόμενη αναθεωρητική διαδικασία, επιβάλλεται να ενεργοποιηθούν όλες οι εγγυήσεις του Συντάγματος για τη διασφάλιση ειλικρινούς συναίνεσης.

** αναπλ. καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών*